

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และ วัตถุประสงค์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้เริ่มดำเนินการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2517 เพื่อรวบรวมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของประชากร โดยทำการสำรวจเฉพาะการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2526-2533 ได้ขยายขอบข่ายการสำรวจออกไปยังจังหวัดต่างๆที่อยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานครและจังหวัดที่อยู่ในส่วนภูมิภาค ซึ่งกำหนดให้เป็นเมืองหลักในการพัฒนา ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ขยายขอบข่ายการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรให้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ และกำหนดให้มีการสำรวจทุกๆ 2 ปี เรื่อยมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2540 ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของประชากรอย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง สามารถนำไปใช้ประกอบในการกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนเกี่ยวกับการกระจายตัวและการตั้งถิ่นฐานของประชากรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาโครงการต่างๆ และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นของประชากร หลังจากนั้นการสำรวจนี้หยุดลงชั่วคราวและได้เริ่มจัดทำใหม่อีกครั้งใน พ.ศ. 2545 โดยกำหนดความถี่ของการจัดทำคือ ปีละ 2 ครั้ง (ไตรมาสที่ 2 และ ไตรมาสที่ 4) และดำเนินการทุก 2 ปีเช่นเดิม สำหรับรายงานผลการสำรวจฉบับนี้ เป็นผลของการสำรวจการย้ายถิ่นซึ่งจัดทำในไตรมาสที่ 4 (ต.ค.-ธ.ค.) พ.ศ. 2547

1.2 ขอบข่ายและคัมรวม

ประชากรที่อยู่ในขอบข่ายการสำรวจคือ บุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลและครัวเรือนพิเศษทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล จำนวนครัวเรือนที่อยู่ในข่ายการสำรวจมีทั้งสิ้นประมาณ 79,560 ครัวเรือน โดยกระจายอยู่ในชุมชนอาคาร/หมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งมีทั้งสิ้น 5,796 ชุมชนอาคาร/หมู่บ้าน ตามภาคและเขตการปกครองทั่วประเทศ

1.3 รายการข้อมูลที่เก็บรวบรวม

ข้อมูลที่รวบรวมได้แก่

- 1) ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ย้ายถิ่นและผู้ไม่ย้ายถิ่น เช่น อายุ เพศ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ สถานภาพการทำงาน เป็นต้น
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่น เช่น จำนวนผู้ย้ายถิ่น ทิศทางและกระแสการย้ายถิ่น รูปแบบการย้ายถิ่น เหตุผลของการย้ายถิ่น เป็นต้น

1.4 คำจำกัดความ

1.4.1 ผู้ย้ายถิ่น หมายถึง ผู้ย้ายสถานที่อยู่อาศัยจากหมู่บ้านหนึ่ง หรือเขตเทศบาลหนึ่ง หรือจากต่างประเทศซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยครั้งสุดท้ายมายังอีกหมู่บ้านหนึ่ง หรือเขตเทศบาลหนึ่งซึ่งใช้เป็นที่อยู่ในปัจจุบันภายในระยะเวลา 2 ปี ก่อนคาบเวลาสำรวจ คือตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2545 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2547

การเปลี่ยนเขตเทศบาลหรือหมู่บ้าน อันเนื่องมาจากการขยายเขตเทศบาลหรือแยกหมู่บ้าน โดยที่บุคคลหรือครัวเรือนนั้นยังอยู่ประจำที่เดิม และการย้ายสถานที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยาไม่นับว่าเป็นการย้ายถิ่น

1.4.2 ผู้ย้ายถิ่นระหว่างจังหวัด หมายถึง ผู้ซึ่งจังหวัดที่เคยอยู่ครั้งสุดท้ายก่อนย้ายต่างกับจังหวัดที่อยู่ในขณะสำรวจ

1.4.3 ผู้ย้ายถิ่นระหว่างภาค หมายถึง ผู้ซึ่งภาคที่เคยอยู่ครั้งสุดท้ายก่อนย้ายต่างกับภาคที่อยู่ในขณะสำรวจ

1.4.4 เขตเทศบาล หมายถึงท้องถื่นซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกาออกตามความในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 จัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาลและพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลโดยกำหนดเขตพื้นที่ของเทศบาลนั้นไว้ด้วย และให้หมายถึงเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองพัทยา ซึ่งเป็นท้องถื่นที่ได้กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 ตามลำดับด้วย

1.4.5 นอกเขตเทศบาล หมายถึง พื้นที่นอกเขตเทศบาลทั้งหมดหรือที่เรียกว่า หมู่บ้าน

ในการกล่าวถึงการย้ายถิ่น เขตเทศบาลจะหมายถึงเขตเมือง และนอกเขตเทศบาลจะหมายถึงเขตชนบท ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่ชัดเกี่ยวกับเขตเมือง และเขตชนบท

1.4.6 ผู้มีงานทำ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และในสัปดาห์แห่งการสำรวจมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. ได้ทำงานตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป โดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไร เงินปันผล ค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่นสำหรับผลงานที่ทำ เป็นเงินสด หรือสิ่งของ

2. ไม่ได้ทำงาน หรือทำงานน้อยกว่า 1 ชั่วโมง แต่เป็นบุคคลที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (ซึ่งจะถือว่าเป็น ผู้ที่ปกติมีงานประจำ)

2.1 ยังได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน

2.2 ไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือผลประโยชน์อื่น ๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมีงานหรือธุรกิจที่จะกลับไปทำ

3. ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยไม่ได้รับค่าจ้างในวิสาหกิจหรือไร่นาเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนหรือของสมาชิกในครัวเรือน

1.4.7 ผู้ว่างงาน หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และในสัปดาห์แห่งการสำรวจมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. ไม่ได้ทำงานและไม่มียานประจำ แต่ได้หางาน สมัครงานหรือรอการบรรจุ ในระหว่าง 30 วันก่อนวันสัมภาษณ์

2. ไม่ได้ทำงานและไม่มียานประจำ และไม่ได้หางานทำในระหว่าง 30 วันก่อนวันสัมภาษณ์ แต่พร้อมที่จะทำงานในสัปดาห์แห่งการสำรวจ

1.4.8 กำลังแรงงานที่รอฤดูกาล หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ในสัปดาห์แห่งการสำรวจเป็นผู้ไม่เข้าข่ายคำนิยามของผู้มีงานทำ หรือผู้ว่างงาน แต่เป็นผู้รอฤดูกาลที่เหมาะสมเพื่อที่จะทำงาน และเป็นบุคคลที่ตามปกติจะทำงานที่ไม่ได้รับสิ่งตอบแทนในไร่นาเกษตร หรือธุรกิจซึ่งทำกิจกรรมตามฤดูกาล โดยมีหัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือนเป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ

1.4.9 ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน หมายถึง บุคคลที่ไม่เข้าข่ายคำนิยามของผู้อยู่ในกำลังแรงงานในสัปดาห์แห่งการสำรวจ ซึ่งได้แก่

1. บุคคลซึ่งในสัปดาห์แห่งการสำรวจมีอายุต่ำกว่า 15 ปี

2. บุคคลซึ่งในสัปดาห์แห่งการสำรวจมีอายุ 15 ปีขึ้นไป แต่ไม่ได้ทำงาน และไม่พร้อมที่จะทำงานเนื่องจากเป็นผู้ที่

2.1 ทำงานบ้าน

2.2 เรียนหนังสือ

2.3 ยังเด็กเกินไป (มีอายุน้อยกว่า 18 ปี) หรือชรามาก (มีอายุเกิน 60 ปี)

2.4 ไม่สามารถทำงานได้ เนื่องจากพิการทางร่างกายหรือจิตใจ หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง

2.5 ไม่สมัครใจทำงาน

2.6 ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ผลกำไร ส่วนแบ่ง หรือสิ่งตอบแทนอื่น ๆ ให้แก่บุคคลซึ่งมิได้ เป็นสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน

2.7 ทำงานให้แก่องค์กร หรือสถาบันการกุศลต่าง ๆ โดยไม่ได้รับค่าจ้าง ผลกำไร ส่วนแบ่งหรือสิ่งตอบแทนอย่างใด

2.8 ไม่พร้อมที่จะทำงาน เนื่องจากเหตุผลอื่น

1.4.10 งาน หมายถึง กิจกรรมที่ทำที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ทำแล้วได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของ ค่าตอบแทนที่เป็นเงิน อาจจ่ายเป็นรายเดือนรายสัปดาห์ รายวัน หรือรายชิ้น

2. กิจกรรมที่ทำแล้วได้ผลกำไร หรือหวังที่จะได้รับผลกำไร หรือส่วนแบ่งเป็นการตอบแทน

3. กิจกรรมที่ทำให้กับธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้างหรือผลกำไรตอบแทนอย่างใดซึ่งสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจนั้นจะมีสถานภาพการทำงานเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือนายจ้าง

1.4.11 อาชีพ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำอยู่ บุคคลส่วนมากมีอาชีพเดียว สำหรับบุคคลที่ในสัปดาห์แห่งการสำรวจมีอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ ให้นับอาชีพที่มีชั่วโมงทำงานมากที่สุดถ้าชั่วโมงทำงานแต่ละอาชีพเท่ากันให้นับอาชีพที่มีรายได้มากกว่า ถ้าชั่วโมงทำงานและรายได้ที่ได้รับจากแต่ละอาชีพเท่ากัน ให้นับอาชีพที่ผู้ตอบสัมภาษณ์พอใจมากที่สุด ถ้าผู้ตอบสัมภาษณ์ตอบไม่ได้ให้นับอาชีพที่ได้ทำมานานที่สุด การจัดจำแนกประเภทอาชีพ ใช้ตาม International Standard Classification of Occupation, 1988 (ISCO – 88) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

1.4.12 อุตสาหกรรม หมายถึง ประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้ดำเนินการโดยสถานประกอบการที่บุคคลนั้นกำลังทำงานอยู่ หรือประเภทของธุรกิจ ซึ่งบุคคลนั้นได้ดำเนินการอยู่ในสัปดาห์แห่งการสำรวจ ถ้าบุคคลหนึ่งมีอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่างให้บันทึกอุตสาหกรรมตามอาชีพที่บันทึกไว้ การจัดจำแนกประเภทอุตสาหกรรมใช้ตาม International Standard Industrial Classification, (ISIC) ฉบับ Revision 3, 1989 ขององค์การสหประชาชาติ (UN)

1.4.13 สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ทำงานหรือธุรกิจ แบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. **นายจ้าง** หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองเพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และได้จ้างบุคคลอื่นมาทำงานในธุรกิจในฐานะลูกจ้าง

2. **ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง** หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองโดยลำพังผู้เดียว หรืออาจมีบุคคลอื่นมาร่วมกิจการด้วยเพื่อหวังผลกำไร หรือส่วนแบ่งและไม่ได้จ้างลูกจ้างแต่อาจมีสมาชิกในครัวเรือนหรือผู้ฝึกงานมาช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนอย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ

3. **ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง** หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างในไร่นาเกษตร หรือในธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน

4. **ลูกจ้าง** หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน รายชิ้น หรือเหมาจ่าย ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน อาจจะเป็นเงิน หรือสิ่งของ

ลูกจ้างแบ่งออกเป็น 3 ประเภท

4.1 **ลูกจ้างรัฐบาล** หมายถึง ข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศ ตลอดจนลูกจ้างประจำ และชั่วคราว ของ รัฐบาล

4.2 **ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ** หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

4.3 **ลูกจ้างเอกชน** หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับเอกชน หรือธุรกิจของเอกชน รวมทั้งผู้รับจ้างทำงานบ้าน

5. **การรวมกลุ่ม** หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดการทำงานทุกขั้นตอนไม่ว่าเป็นการลงทุน การขาย งานอื่นๆ ของกิจการที่ทำ ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกตามที่ตกลงกัน (การรวมกลุ่มดังกล่าวอาจจดทะเบียนจัดตั้งในรูปของสหกรณ์หรือไม่ก็ได้)

1.4.14 **สัปดาห์แห่งการสำรวจ** หมายถึง ระยะเวลา 7 วันก่อนวันสัมมนา ซึ่ง 7 วันดังกล่าวจะเคลื่อนไปตามวันที่สัมมนา

1.4.15 **คาบการแจงนับ** หมายถึง ระยะเวลาที่พนักงานออกไปสัมมนาบุคคลในครัวเรือน ตัวอย่าง ประมาณวันที่ 1 - 12 ของเดือนตุลาคม-ธันวาคม

1.4.16 **ประเภทของครัวเรือนที่อยู่ในขอบข่ายการสำรวจ**

ครัวเรือนที่อยู่ในขอบข่ายการสำรวจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. **ครัวเรือนส่วนบุคคล** ประกอบด้วยครัวเรือนหนึ่งคน คือ บุคคลเดียวซึ่งหุงหาอาหาร และจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพโดยไม่เกี่ยวกับผู้ใด ซึ่งอาจพำนักอยู่ในเคหสถานเดียวกัน และครัวเรือนที่มีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดหา และใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน ครัวเรือนส่วนบุคคลอาจอาศัยอยู่ในเคหะที่เป็นเรือนไม้ ตึกแถว ห้องแถว ห้องชุด เรือแพ เป็นต้น

2. **ครัวเรือนพิเศษ** ได้แก่ ครัวเรือนซึ่งประกอบด้วย บุคคลหลายคนอยู่กินร่วมกันในสถานที่อยู่แห่งหนึ่งเช่น ที่พักคนงาน หอพักซึ่งไม่ใช่หอพักนักเรียน โดยเฉพาะเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ครัวเรือนสถาบัน ซึ่งหมายถึง บุคคลหลายคนอยู่ร่วมกันในสถานที่อยู่แห่งหนึ่ง เช่น สถานที่กักกัน วัด กรมทหาร โดยไม่แยกที่อยู่เป็นสัดส่วนเฉพาะคนหรือเฉพาะครัวเรือน นักเรียนที่อยู่ประจำที่โรงเรียน หรือในหอพักนักเรียน เป็นต้น ไม่อยู่ในคุ้มครองของการสำรวจนี้

1.4.17 **ระดับการศึกษาที่สำเร็จ**

ได้จำแนกการศึกษาตามระดับการศึกษาที่สำเร็จ ดังนี้

1. **ไม่มีการศึกษา** หมายถึง บุคคลที่ไม่เคยเข้าศึกษาในโรงเรียน หรือไม่เคยได้รับการศึกษา

2. **ต่ำกว่าประถมศึกษา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 หรือชั้น ม.3 เดิม

3. **สำเร็จประถมศึกษา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 หรือชั้น ม.3 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

4. **สำเร็จมัธยมศึกษาตอนต้น** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้น ม.3 ม.ศ.3 หรือ ม.6 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

5. สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย

- 5.1 **สายสามัญ** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาตั้งแต่ชั้น ม.6 มศ.5 หรือ ม.8 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
- 5.2 **อาชีวศึกษา** หมายถึงบุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษาหรือวิชาชีพที่เรียนต่อ จากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า โดยมีหลักสูตรไม่เกิน 3 ปี และไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
- 5.3 **วิชาการศึกษา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทวิชาการศึกษา (การฝึกหัดครู) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไปแต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

6. อุดมศึกษา

- 6.1 **สายวิชาการ** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาหรือสายวิชาการ โดยได้รับวุฒิปัตถะระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี โท เอก
- 6.2 **สายวิชาชีพ** หมายถึงบุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษาหรือสายวิชาชีพที่ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือเทียบเท่าอนุปริญญาปริญญาตรี
- 6.3 **สายวิชาการศึกษา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทวิชาการศึกษา และได้รับประกาศนียบัตรระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี โท เอก

7. **อาชีวศึกษาระยะสั้น** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาหรือการฝึกอบรมประเภทอาชีวศึกษาที่มีหลักสูตรไม่เกิน 1 ปี และได้รับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองเมื่อสำเร็จการศึกษา พื้นความรู้ของผู้เข้าเรียนได้กำหนดให้แตกต่างตามวิชาเฉพาะแต่ละอย่าง ที่เรียนแต่อย่างต่ำต้องจบประมปีที 4 หรือเทียบเท่า

8. **อื่น ๆ** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาที่ไม่สามารถเทียบชั้นได้